

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Yttrande: Gestaltad livsmiljö. En ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88)

DIK är ett Saco-förbund med 21 000 medlemmar verksamma inom kultur, kommunikation och medier. DIK organiserar ett stort antal akademiskt utbildade inom kulturmiljöområdet liksom i museer. DIK har tagit del av betänkandet *Gestaltad livsmiljö. En ny politik för arkitektur, form och design* (SOU 2015:88).

DIK:s synpunkter i korthet:

- DIK är kritiskt till utredarens grundläggande begreppsanalys,
- DIK har svårt att ta ställning till flera av de konkreta förslagen, eftersom vi saknar definitioner av de grundläggande begreppen,
- DIK är positivt till att de föreslagna målen för arkitektur, form och design lyfter fram delaktighets- och hållbarhetsaspekter,
- DIK är mycket kritiskt till att estetiska värden och skönhetsaspekter helt har strukits i de föreslagna målen,
- DIK kan på basis av det aktuella kunskapsunderlaget inte ställa sig bakom förslaget att ombilda Arkitektur- och designcentrum (ArkDes) till en ny myndighet för Gestaltad livsmiljö utan föreslår en förstärkning av ArkDes,
- DIK anser att utredningen korrekt har identifierat flera områden där det finns behov av kompetensutveckling.

Utredningen ger en god belysning av en rad aspekter av det omfattande området arkitektur, form och design. I så motto har det flera förtjänster, inte minst när det gäller att lyfta behovet av kompetens- och kunskapsförstärkning inom olika delar av området. DIK ställer sig också positivt till att utredarens förslag till nya mål för statens arkitektur-, form- och designpolitik tydligt lyfter fram hållbarhets- och delaktighetsaspekter. DIK vill betona att vi till skillnad från utredaren ser fyra dimensioner i hållbarhetsbegreppet: miljömässig, ekonomisk, social och **kulturell** hållbarhet.

DIK är positivt till flera av utredningens resonemang, bedömningar och förslag. Trots det måste förbundet tyvärr lämna ett kritiskt yttrande över betänkandet. Skälet till det är att betänkandes grundstenar lider av stora brister. Och dessa brister finns på en så grundläggande nivå att konsekvenserna följer med genom hela betänkandet.

Utredaren konstaterar riktigt (sid. 55) att *”en gemensam föreställning om vad begreppen arkitektur, form och design står för är en förutsättning för att skapa samverkan och kommunikation mellan de olika aktörer som yrkesmässigt eller som invånare berörs av området”*. Tyvärr förmår utredaren sedan inte följa upp denna grundläggande utgångspunkt för arbetet. Betänkandets begreppsanalys består bara av ett osjälvständigt refererande av ordboksdefinitioner och tidigare utredningars ord och resonemang kring de centrala begreppen ”arkitektur”, ”form” och ”design”. Betänkandet innehåller ingen självständig behandling av begreppen och deras inbördes relationer. De grundläggande begreppen förblir därför odefinierade, trots att utredaren helt riktigt påpekar (sid.106):

*”Arkitektur, form och design berör många politikområden och **påverkar både politikens mål och sätt att arbeta på** inom olika verksamhetsområden. Det finns därför **många skäl till varför en starkt medvetenhet och kunskap om vad arkitektur, form och design är och vad det kan bidra till.**”* (DIK:s markering)

Att arkitektur, form och design är svåra begrepp att avgränsa och dessutom befinner sig ständigt utsatta för debatt och diskussion är inte skäl för att låta bli att definiera begreppen och deras inbördes relationer. I synnerhet inte om man har som uppgift att lägga fram förslag om nya mål för statens politik på området. Utan definitioner av de grundläggande begreppen blir det en politik för... ja, vad?

I stället för att definiera de grundläggande begreppen för utredaren in ännu ett begrepp, som så långt vi kan se också det är odefinierat, nämligen ”gestaltad livsmiljö”. Till skillnad från arkitektur, form och design som omväxlande ses som olika discipliner eller delar av ett sammanhållet område är gestaltad livsmiljö ett holistiskt *perspektiv*, ”en helhetssyn på formandet av människans hela livsmiljö”.

DIK har inget emot ett mer holistiskt perspektiv, men bristen på avgränsningar och definitioner innebär att införandet av det nya begreppet ”gestaltad livsmiljö” vid sidan om arkitektur, form och design får till resultat något som närmast kan beskrivas som ökad oklarhet; utredaren definierar dimma genom att föra in mer dimma.

Enligt DIK är det denna oklara begreppsbestämning som gör att utredaren kan säga sig utgå från ett perspektiv (gestaltad livsmiljö) som står för *en helhetssyn på forlandet av människans hela livsmiljö* och därefter stryka bort estetiska värden och skönhetsaspekter från förslaget till nya mål för statens engagemang i arkitektur, form och design. Det är, kort sagt, som om utredaren förvisso har en helhetssyn på människans livsmiljö, men lever i en värld där Kants tredje kritik – kritiken av omdömet – ännu inte sett dagens ljus. I övrigt anser DIK att de föreslagna målformuleringarna är relevanta, att de pekar i rätt riktning och kan lägga grunden för ett av nödvändighet tvärdepartementalt samarbete.

Sverige står inför stora nödvändiga satsningar på bostadsbyggande. DIK har stor förståelse för att den aktuella situationen kräver flexibilitet och processtänkande, men om man helt raderar bort den estetiska dimensionen i den statliga politiken på arkitekturområdet finns en risk att vi en vacker dag vaknar upp i en "gestaltad livsmiljö" som ingen vare sig vill, bör eller kan leva i. Här finns stora lärdomar att dra från den senaste stora satsningen på bostadsbyggande under 1960/70-talet, det s.k. miljonprogrammet.

Utredarens förslag att överlåta hanteringen av frågor om "arkitektonisk kvalitet i staten" på en riksarkitekt i samverkan med statliga byggherrar och förvaltare ser DIK med skepsis på. Vi tror inte det är rätt väg för att stimulera det demokratiska deltagande och den delaktighet som behövs för att nå ett bostadsbyggande som är miljömässigt, ekonomiskt, socialt och *kulturellt* hållbart.

I betänkandet föreslås att Arkitektur- och designcentrum (ArkDes) ombildas till en ny myndighet med arbetsnamnet Myndigheten för gestaltad livsmiljö. Enligt förslaget ska ArkDes samlingar överföras till lämpligt museum. Utställningar ska endast i begränsad skala göras av den nya myndigheten som i stället ska fokusera uppdraget som mötesplats, men också bedriva pedagogiskt utvecklingsarbete.

Det är inte första gången ArkDes framtid diskuteras. Senast våren 2015 föreslogs i en departementspromemoria att ArkDes skulle inordnas i Moderna museet. DIK hade då inga avgörande invändningar mot det förslaget. Vi ansåg dock att frågan borde anstå tills Museiutredningen och utredningen Gestaltad livsmiljö lämnat sina betänkanden. Nu är vi där. Museiutredningen säger i sitt betänkande (SOU 2015:89, s. 293) att man tagit del av förslagen från utredningen Gestaltad livsmiljö, men att man avstår från att uttala en uppfattning i denna särskilda fråga.

Museiutredningen framhåller dock att det är verksamhetens innehåll som bör avgöra i frågor om verksamhetsindelning. DIK delar Museiutredningens syn på saken. Det är innehållsfrågorna som är det centrala. Och därmed är vi tillbaka till vår grundläggande kritik av betänkandet, den bristande begreppsanalysen. Vi ser behovet av en mer kraftfull mötesplats för diskussion och debatt kring arkitektur, form och design, men vi ser inte i detta betänkande några avgörande argument för att detta mål lättare nås i en ny myndighet än i ett förstärkt ArkDes.

DIK anser att den rätta vägen är att stärka och utveckla ArkDes, och att detta lämpligen sker genom att överföra ekonomiska resurser från andra departement som är berörda av statens politik på området arkitektur, form och design. För det är först när dessa aktörer har "skin in the game" som ArkDes får den auktoritet som statens arkitektur- och designcentrum bör ha.

Med vänliga hälsningar

Attila Rostoványi